

АНОТАЦІЯ

Піканова Н.В. Формування соціалізованості у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення в умовах інклюзивної групи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 спеціальна освіта. – Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Київ 2022.

У дисертації вперше здійснено теоретичне узагальнення та наукове вирішення проблеми соціалізованості дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти.

Натепер в Україні традиційна освіта і практика проходять стан свого переформатування, розгортається організація навчально-виховного процесу в інклюзивному середовищі на засадах дитиноцентризму та особистісно орієнтованого навчання і виховання, використання педагогічних технологій, вироблення стратегії взаємодії всіх дорослих (педагогів, батьків) з орієнтацією на потреби дітей в інклюзивних закладах освіти.

Провідним завданням сучасної педагогічної науки стала підготовка особистості до життя в соціумі, орієнтована на створення повноцінної взаємодії дітей з особливими освітніми потребами з соціальним оточенням.

Відтак, на сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти набувають усе більшого поширення інноваційні технології, спрямовані не лише на підвищення ефективності навчально-виховного процесу, алей підготовку дитини до повноцінного життя в соціумі, її соціалізацію та інтеграцію.

Спираючись на результати теоретичного аналізу, зокрема педагогічних, психологічних, соціологічних підходів, вікових особливостей соціального розвитку дитини, з'ясовано структуру феномену «соціалізованість особистості» стосовно дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, визначено в його структурі рефлексійний та ресурсний компоненти.

Визначено сутність педагогічного впливу, який представлено нами у вигляді педагогічної технології прямого та опосередкованого впливу на формування соціалізованості у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення в умовах інклюзивної групи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше*:

- обґрунтовано та розроблено теоретичну модель соціалізованості у старших дошкільників із ЗНМ;
- виділено показники й рівні сформованості соціалізованості в означеній категорії дітей;
- обґрунтовано потенціал педагогічної компетентності фахівців інклюзивних груп закладів дошкільної освіти;
- науково обґрунтовано теоретико-методичні основи формування соціалізованості у старших дошкільників із ЗНМ;
- визначено зміст та методи реалізації педагогічного впливу на дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ;
- обґрунтовано та розроблено технологію прямого та опосередкованого впливу на формування соціалізованості у старших дошкільників із ЗНМ в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти;

поглиблено та уточнено:

- сутність понять «соціалізація» і «соціалізованість», поняття «педагогічна компетентність»;

подальшого розвитку набули:

- положення спеціальної освіти про те, що сформованість соціалізованості є результатом успішної соціалізації, соціальної адаптації та, в кінцевому результаті, соціальної інтеграції дитини у соціум;

удосконалено:

- зміст, прийоми та засоби формування соціалізованості у старших дошкільників із ЗНМ.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у:

– розробленні діагностичного комплексу, який може бути використаний педагогами у закладах дошкільної освіти або спеціалістами реабілітаційних центрів в системі корекційно-виховної роботи зі старшими дошкільниками з ООП;

– розробленні, апробації та впровадженні у практику роботи інклюзивних груп закладів дошкільної освіти та реабілітаційних центрів педагогічної технології прямого та опосередкованого впливу на формування соціалізованості у старших дошкільників із ЗНМ, яка може використовуватись як цілісно, так і окремо в якості самодостатніх технологій;

– розроблені зміст, прийоми та засоби методичного забезпечення прямого впливу на формування навичок соціалізованості можуть бути використані дефектологами, вихователями, помічниками вихователів в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти, а також у реабілітаційних центрах;

– можливості використання матеріалів дисертаційного дослідження у процесі проведення курсів перепідготовки педагогів, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, дефектологів, укладанні навчально-методичних посібників.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, старші дошкільники із загальним недорозвитком мовлення, соціалізованість, педагогічна компетентність, педагогічний вплив, педагогічна технологія прямого та опосередкованого впливу, інклюзивна група.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ***Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації***

1. Pikanova N. V. (2021). Socialization maturity of older preschool children with general speech impediment. *New Challenges in the development of future specialists: collective monograph*. Universitatea de Jos Galati, Romania, 183-197
<https://zenodo.org/record/5746561#.YbSOomdBzGg>

2. Pikanova N. V., Piekharieva A. S.; Omelchenko I. M.; Kobylchenko V. V.; & Petrykina A. S. (2021). *Pedagogia da parceria na educação inclusiva dos países da*

UE. Laplage Em Revista, 7(Extra-C), p.10-19. <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-C979p.10-19> (Web of Science).

3. Піканова Н. В.; Омельченко І. М.; Кобильченко В. В. (2021). Особливості ресурсного компонента соціалізованості у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій; Видавничий дім «Гельветика»*. Вип.38. 80-86. ISSN 2663-6093 (Index Copernicus).

4. Піканова Н. В. (2020). Чинники соціального інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах дошкільних закладів освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. М.О. Носко. (Голов. ред.). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка; Чернігів: НУЧК. Вип.6 (162). 120-124.*

5. Піканова Н. В. (2018). Передумови соціального інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах дошкільних закладів освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. К.: Вид. «ФОП Симоненко О. І. Вип.14. 148-152.*

6. Піканова Н. В. (2016). Педагогічна взаємодія в інклюзивному середовищі дошкільного закладу. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць: за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Вип. 11. 143-149.*

7. Піканова Н. В. (2017). Виявлення особливостей організаційно-педагогічних умов в інклюзивних дошкільних закладах. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: науково-методичний збірник: за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Вип. 12. 85-92.*

8. Піканова Н. В. (2017). Супровід дітей з особливими потребами в інклюзивних дошкільних групах. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: науково-методичний збірник: за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Вип. 13. 191-199.*

9. Піканова Н. В. (2017). Виявлення особливостей організаційно-

педагогічних умов в інклюзивних дошкільних закладах. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: науково-методичний збірник: за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Вип. 12. 85-92.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

10. Піканова Н. В. (2018). «Педагогічні основи забезпечення соціалізації дітей з особливими освітніми потребами». *Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції*. (м. Київ 21 червня 2018 року) (с.125-133).

11. Піканова Н. В. (2019). Гра, як метод соціалізації дошкільника з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах. *Діти з особливими потребами в освітньому просторі: збірник матеріалів V міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі»*, 10-11 жовтня – 2019 року: Чернігів (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка). с.256) Київ: Симоненко О. І.

12. Піканова Н. В. (2020). Компетентність педагога як одна з умов успішної соціалізованості дошкільника з загальним недорозвитком мовлення в інклюзивних групах. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка: сучасні методика та інновації, досвід практичного застосування»* (м. Львів 23 - 24 жовтня 2020 року). (с.51-54).

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації

13. Жук В. В.; Литвинова В. В.; Литовченко С. В.; Піканова Н. В.; Таранченко О. М. (2018). Соціальний розвиток. *Навігація для батьків: навчально-методичний посібник*. Київ, «Аврора». 30-33

ANNOTATION

Pikanova N. V. Formation of socialization in older preschoolers with general speech underdevelopment in an inclusive group. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 016 special education. - Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology, Kyiv 2022.

In the dissertation for the first time the theoretical generalization and the scientific decision of a problem of socialization of children of senior preschool age with the general underdevelopment of speech (ZNM) in inclusive groups of establishments of preschool education is carried out.

At present, traditional education and practice in Ukraine are undergoing a state of reformatting, the organization of the educational process in an inclusive environment on the basis of child-centeredness and personality-oriented learning and education, the use of pedagogical technologies, developing a strategy of interaction of all adults (teachers, parents) in inclusive educational institutions.

The leading task of modern pedagogical science has been the preparation of the individual for life in society, focused on creating full interaction of children with special educational needs with the social environment.

Thus, at the present stage of development of inclusive education, innovative technologies are becoming more widespread, aimed not only at improving the efficiency of the educational process, but also preparing the child for a full life in society, its socialization and integration.

Based on the results of theoretical analysis, including pedagogical, psychological, sociological approaches, age features of social development of the child, the structure of the phenomenon of "socialization of personality" in relation to older preschool children with general speech underdevelopment, identified in its structure reflective and resource components.

The essence of pedagogical influence is defined, which we present in the form of pedagogical technology of direct and indirect influence on the formation of socialization in older preschoolers with general speech underdevelopment in an inclusive group.

The scientific novelty of the results is that for the *first time*

- substantiated and developed a theoretical model of socialization in older preschoolers with ASD;

- indicators and levels of formation of socialization in the specified category of children are allocated;

- the potential of pedagogical competence of specialists of inclusive groups of preschool education institutions is substantiated;

- scientifically substantiated theoretical and methodological foundations of socialization in older preschoolers with ASD;

- the content and methods of realization of pedagogical influence on children of senior preschool age with ZNM are defined;

- substantiated and developed the technology of direct and indirect influence on the formation of socialization in senior preschoolers with ASD in inclusive groups of preschool education institutions;

in-depth and clarified:

- the essence of the concept of "pedagogical competence", the concept of "socialization" and "socialization";

further development were:

- the provision of special education that the formation of socialization is the result of successful, social adaptation and, ultimately, the social integration of the child into society;

improved:

- content and methods of formation of socialization in older preschoolers with general speech underdevelopment.

The practical significance of the dissertation research is:

- development of a diagnostic complex that can be used by teachers in preschool education institutions or specialists of rehabilitation centers in the system of correctional and educational work with senior preschoolers with PDO;

- development, testing and implementation of inclusive groups of preschool education institutions and rehabilitation centers of pedagogical technology of direct and indirect influence on the formation of socialization in older preschoolers with ASD, which can be used as a whole or separately as self-sufficient technologies;

- developed content, techniques and tools for methodological support of direct influence on the formation of socialization skills can be used by special educators, educators, assistant educators in inclusive groups of preschool education institutions, as well as in rehabilitation centers;

- the possibility of using the materials of dissertation research in the process of retraining courses for teachers, advanced training of teachers, speech pathologists, compiling teaching aids.

Key words: inclusive education, children with special needs, senior preschoolers with general speech underdevelopment, socialization, pedagogical competence, pedagogical influence, pedagogical technology of direct and indirect influence, inclusive group.